

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

EED EN/OF BELOFTE

Het komt meer voor dan men op het eerste gezicht zal vermoeden, dat de mens zich geplaatst ziet voor de hierboven genoemde keus. Een klein verkeersongeval kan reeds oorzaak zijn dat men als getuige wordt opgeroepen en dan zal de rechter de getuige vragen de eed af te leggen.

Als men niet gelovig is zal men de eedsformule „Zo waarlijk helpe mij God almachtig” moeilijk kunnen beamen en de voorkeur geven aan de belofte. Men dient dan de rechter te verzoeken om in plaats van de eed de belofte te mogen afleggen. De rechter zal op dit verzoek alleen ingaan indien het op de juiste wijze wordt gedaan. Men dient dit verzoek nl. te doen in een formulering die inhoudt dat men tegen het afleggen van een eed onoverkomelijke bezwaren heeft die ontleend zijn aan zijn opvattingen omtrent de godsdienst.

Het is van belang, dat degene, die in de hierbovengenoemde situatie geplaatst wordt, weet wat hem te doen staat, terwijl ook voorlichting t.b.v. anderen over dit vraagstuk van betekenis is. Het door het Humanistisch Verbond uitgegeven rapport „Eed en Belofte”, dat door een daartoe ingestelde commissie is uitgebracht, wordt u op aanvraag door het Centraal Bureau toegezonden. Kosten zijn hieraan voor u niet verbonden.

kinderkamp

De buitenwerk-commissie van het Humanistisch Verbond organiseert in de week van 29 juli t/m 5 augustus, zoals reeds een reeks van jaren een kinderkamp in Elspeet, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar.

De prijs bedraagt f 39,50 incl. f 2,— zakgeld. Dit kamp, waar de kinderen volop kunnen genieten en op de hoogte worden gebracht van de flora van de Veluwe, geniet reeds een uitstekende reputatie en staat onder leiding van de heer en mevrouw J. Weggelaar - Erasmusgracht 23 III - Amsterdam - Tel. 020-83919. Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht.

DE GRIEKSE OUDHEID EN DE HUMANISTISCHE OPVOEDINGSIDEALEN

In nauw verband met de behandeling van de Mammoetwet in de Staten-Generaal is allerwegen bij opvoeders en docenten de drang verlevendigd tot bezinning over de doeleinden van vorming en onderwijs en over de wijze, waarop deze moeten of kunnen verwezenlijkt worden. Een soortgelijke verdieping in opvoedingsvraagstukken is in de Griekse Oudheid — voor het eerst in West-Europa — ingezet. Ik zal u daarvan een uiteraard beknopte uiteenzetting geven en in het bijzonder wijzen op grote overeenkomsten tussen daar gestelde idealen met de humanistische.

Mijn uitgangspunt vormen de conclusies, die indertijd zijn gepubliceerd door het Nederlands Gesprek Centrum onder de titel *Idealen van Opvoeding*. Ik citeer deze met weglating van enige voor mijn doel niet-belangrijke passages en termen en zonder de Christelijke visie aan te roeren. Deze valt, hoe belangwekkend ook, buiten mijn onderwerp.

Mijn menging van citaat en parafrase van de humanistische visie en van de genoemde conclusies luidt aldus:

„De bestemming van de mens ligt in de harmonische ontplooiing van zijn eigenlijk-menselijke mogelijkheden. Hij is de drager van een waardebesef. Zijn opvoeding moet gericht zijn op zelfbestemming, die noch zuiver individualistisch is, noch willekeurig, omdat het „zelf” steeds, krachtens dat genoemde waardebesef, op de ander en op het geheel is betrokken. Hij staat immers als wezen tegenover de natuur en tegenover de gemeenschap. Het humanistisch vormings-ideaal wil de mens opvoeden tot een evenwichtig wezen, waarin hart, gemoed, lichaam, intellect in een onderling harmonisch verband staan. Daarbij zijn dus niet alleen intellect en rede de bepalende factoren, maar ook karaktervorming, esthetische ontwikkeling e.a. Tevens moet de mens opgevoed worden tot dienstwilligheid voor de gemeenschap, die voor hem persoonlijk en voor de groei en het bestand van zijn cultuur volstrekt noodzakelijk is; de mogelijkheid van zijn materiële bestaan en van zijn hoger leven is immers afhankelijk van menselijk samenleven en van gemeenschappelijke arbeid. Kort samengevat kan men zeggen: het humanistisch vormingsideaal eist opvoeding van de mens tot verantwoordelijkheidsgevoel tegenover zichzelf, tegenover het andere, tegenover de medemens en tegenover de cultuur. Is dit gewekt en in harmonische vorm zijn geestelijk eigendom geworden, dan is hij gewapend tegen vier grote gevaren: tegen nihilisme, materialisme, collectivisme en individualisme.” Tot zover mijn summier typeering van het humanistische opvoedings-ideaal.

Onder invloed nu van soortgelijke (zij het ook anders gerichte) maatschappelijke invloeden, als in de 19e eeuw drongen tot nieuwe vormen van onderwijs en op-

voeding en tot nooit meer eindigende paedagogische discussies en studies, drong in de 5e eeuw vóór Christus in Griekenland het vormingsvraagstuk met kracht naar voren; in nauw verband daarmee — wij zullen het zien — het mensprobleem.

Eeuwen lang had de opvoedingswijze berust (en bleef voorshands in vele streken en levenssferen berusten) op traditionele overdracht van ervaringswijsheid en van in de levenspraktijk verworven vakkundigheid. Ouderen — speciaal vaders — brachten in de nog vrij ongecompliceerde gemeenschappen hun levensinzichten en bekwaamheden over op het jongere geslacht. Toen oude levensvormen en zeden doorbroken werden, onder invloed van veranderende economische, sociale en politieke omstandigheden en door contacten met anderen, (ik kan hier slechts aanduiden!), ontstond — speciaal in Athene — behoefte aan systematische scholing, aan effectiever vormen van onderwijs en opvoeding, een behoefte, die tot nadenken dwong over de grondproblemen van het mens-zijn en van de maatschappij.

Ter kenschetsing alleen maar stip ik enige vraagstukken aan, die vanuit verschillende gezichtspunten door denkers en dichters werden gesteld, doordacht en, in soms heftige polemieken, bediscussieerd. Een *grondvraag* was die der opvoedbaarheid. Waren de natuurlijke aanleg van een kind, zijn geboorte en afkomst, alléén beslissend voor zijn wording en zijn als volwassene of was de opvoeding oppermachtig? Of bepaalden beide factoren de toekomst van het zijn van de jonge mens? Aanvankelijk dacht men in de Griekse burgergemeenschappen, waarin het burgerschap identiek was met het mens-zijn, alleen aan de mens als *burger*. Maar spoedig werd de vraag „hoe leidt men iemand op tot een goed burger” uitgebreid en verdiept tot het stellen van het mensprobleem. De persoonsethiek werd geboren. Gevraagd werd: wat is de mens, wat zijn doel, wat zijn taak? Door het stellen van deze vragen verhief zich de discussie boven het utilistische vlak.

Voor ik hierop dieper inga, wil ik op andere, uiterst belangwekkende feiten wijzen, die tekenend zijn voor de wijze, waarop Grieken zich ook op dat utilistische, of liever praktische, vlak verdiepten in opvoedingsproblemen, die ook in ons heden nog steeds aan de orde zijn. Zij stelden in de 5e en 4e eeuw vóór Christus o.a. de vragen: „hoe brengt men een leerling kennis bij en hoe wordt deze zijn blijvend eigendom? Is veelweterij een gewenst ideaal of gaan het wekken van inzicht en geestesontwikkeling daar boven uit? Hoe leert een pupil logisch redeneren? Kan en moet opvoeding alleen het intellect scherpen of ook de karaktervorming beïnvloeden? Welke invloed heeft een sfeer van bevrediging, lustgevoel op het opnemen van de leerstof? Welke invloed oefenen gymnastiek, wedstrijd, spel, dans, kunst, omgang en omgeving uit op de vor-

ming van de jonge mens? Hoe moet de onderlinge verhouding zijn tussen lichamelijke, verstandelijke en musische opvoeding? ¹⁾ Hoe voedt men kinderen op tot bruikbare leden van de maatschappij? Is niet scherpe observatie van de prille jeugd af noodzakelijk, om reeds vroeg te kunnen constateren, tot welke prestaties de jongeren later in staat zullen zijn? Worden zij immers opgeleid voor een arbeid overeenkomstig hun natuurlijke aanleg, dan zullen zij zelf gelukkiger zijn en nuttiger in hun gemeenschap." Wij zien alleen al uit deze summier opsomming, hoe veelzijdig de vormingsproblemen in Griekenland werden gesteld en doordacht.

Ik keer nu terug naar de grondvraag van de Griekse persoonsethiek, de grondvraag, van wiens beantwoording het ook voor ons afhangt, hoe wij ons principiële tegenover vormingsvraagstukken stellen: wat is de mens, wat zijn doel, welke zijn taak? Onder de z.g. Sofisten waren er — hyper-individualisten stonden in dezen vooraan — die als het wezenlijke van de mens beschouwden zijn vitale levenskrachten en als ideaal de volledige uitgroei daarvan. De uitleving van zijn instincten, affecten, begeerten en driften was niet alleen 'smensen recht, maar ook zijn *plicht*, wilde hij mens in de ware zin worden. Hij moest en mocht alle middelen zoeken te verwerven en ze gebruiken, om zijn eigen individualiteit te laten gelden. Die middelen waren: bezit, macht, aanzien en gezag. Verwierf hij deze en buitte hij ze in alle consequenties uit voor zijn eigen verwezenlijking, dan beleefde hij het ware geluk. Kenmerkend voor de overgeleverde redeneringen is de gelijkstelling van de mens met het dier, het beogen van materiële doeleinden alleen en de onderschatting of zelfs loochening van de betekenis der menselijke samenleving. Vooral door Sokrates werd de strijd tegen deze mens-opvattingen aangebonden, Plato en andere van zijn leerlingen volgden met nog andere, door de Sokratische ethiek geïnspireerde, denkers, zijn vaandel. Niet wat de mens met het dier gemeen heeft, is zijn eigenlijke „zelf", maar juist dat, waarin hij met dat wezen verschilt: zijn rede, zijn zedelijke aanleg, zijn aangeboren gemeenschapsgevoel, zijn vrijheid, om zich welbewust in dienst te stellen van bovenindividuele waarden en zich daarvoor, zo nodig, te offeren. De ziel gaat boven het lichaam, het is beter om recht te lijden, dan te doen, men mag geen kwaad met kwaad vergelden. Deze en verwante opvattingen (ik kan ook hier slechts typerend aanstippen) lopen als een rode draad door de ethieken van de genoemde moralisten. Zij waren sprekende symptomen voor een herijk der geldende waarden, die ook reeds vóór hen in het

Griekse geestesleven is te onderkennen; zij verplaatsten vele tijdgenoten in een geheel nieuwe gedachtenwereld. Niet de door schier ieder hoogstgeschatte goederen hadden waarde, niet dus rijkdom, machtsposities, uiterlijk aanzien, zingenot in alle vormen, maar alleen de innerlijke. Als ideaal voor de opvoeding stelde Sokrates het naar buiten brengen en activeren van geesteskrachten, hulpverlening bij de ontplooiing van het aller-eigenlijkste ik in ieder individu, d.i. zijn spirituele mogelijkheden. Wie dit doel zich voor ogen houdt, groeit uit boven het materiële zijn, streeft naar een edel leven, een bestaan in de hoogste zin.

Bij velen van de denkers, met name bij Sokrates, Plato en Aristoteles ging de prediking van deze nieuwe persoonsidealen gepaard met een verdediging van de samenleving. De individu vermocht niets zonder haar, en haar belagers verloren als hyper-individualisten uit het oog, dat slechts door haar het materiële bestaan mogelijk was, dat slechts door haar in de loop der geschiedenis de mens zich had kunnen onwikkelen tot cultuurschepper en dat dit bestaan en deze cultuur slechts staande konden blijven door onderlinge samenwerking en hulpbetoon.

U ziet de treffende overeenkomst tussen de Griekse wijze om opvoedingsproblemen te benaderen en de humanistische, zoals ik u die straks schetste, tussen de Griekse vormingsidealen en die der Humanisten, deze benaming in zeer ruime zin opgevat. Geen wonder: Athene is naast Jeruzalem en Rome één der drie pijlers onzer Europese beschaving. Steeds weer zijn de daar ontdekte en wonderrijk ontplooid mens- en cultuurwaarden bevruchtend en inspirerend gebleven voor het denken en voelen van latere geslachten. Doordat Griekse denkers en dichters op soortgelijke wijze als wij over het doel van de opvoeding peinsden en tot verwante conclusies kwamen, kunnen deze voorouders onze *gidsen* zijn, mits wij de *weg* zelf begaan. Want slaafse navolging zou geestelijke zelfmoord betekenen en bewijzen... dat wij niets van hun lessen hebben begrepen.

Want zij wilden opvoeden tot geestesvrijheid, tot vrijwording van taboe's op welk gebied ook door eigen, zelfstandige geestesarbeid. Zij beoogden de vorming van persoonlijkheden, die zich in gedrag tegenover anderen, bij het zoeken naar een levensbeginsel en bij het bepalen van hun houding tegenover de gemeenschap lieten leiden door persoonlijk normbesef. Persoonlijkheden, die de *betrekkelijke* betekenis van uiterlijke goederen doorzagen naar het *primaire* belang van het schijnbaar belangloze, die in zichzelf nastreefden de ontvouwing van het typisch-menselijke, van het eigenlijk-menswaardige.

D. LOENEN

¹⁾ d.i. vorming door literatuur, muziek, beeldende kunsten enz.

HUMANISME: EEN LEVENSOVERTUIGING

Men heeft mij in protestants-christelijke kring eens gevraagd te willen spreken over het humanisme. Dat is op zichzelf niets bijzonders. Het komt meermalen voor, dat men in protestantse kring nader wil weten wat er onder humanisten leeft. Ook in rooms-katholieke kring gebeurt dat wel.

Maar in de uitnodiging, die ik ontving werd mij gevraagd, of ik zou willen spreken over de theorie van het humanisme. En dat heb ik geweigerd. Maar begrijpt u me niet verkeerd. Ik heb niet geweigerd om voor die protestantse groep te spreken. Natuurlijk niet. Waarom zou ik? Maar ik heb geweigerd om over het humanisme te spreken, alsof het een theorie was. Men heeft goed gevonden, dat ik zou spreken over het humanisme als een levensovertuiging.

Want het humanisme is geen theorie over bijvoorbeeld de plaats en de taak van de mens in het universele verband. Och ja, misschien is het dat ook wel ten dele, maar dan achteraf, als men gaat proberen om dat, wat men over het leven denkt en voelt, in woorden of in een soort systeem samen te vatten. Maar het humanisme is in de eerste plaats een overtuiging, van waaruit men leeft. Het is een houding, die men in en tegenover het leven inneemt, of beter nog: een houding, die men in en tegenover het leven bezit. Het is een wijze van in het leven staan, een wijze van zijn. Een niet anders kunnen. Een zichzelf herkennen als zo te zijn en niet anders. Om zich daar dan vervolgens zo zeer van bewust te worden, dat het als een overtuiging in ons werkt. Als een levensovertuiging, van waaruit we leven, waaraan we kracht en bezieling ontleen, die ons tot richtsnoer en toetssteen is voor ons handelen, die ons ook steun en houvast in het leven geeft. Om het ook nog een keer moeilijk te zeggen: een levensovertuiging heeft iets existentieels, iets dat aan alle beschouwing vooraf gaat.

Men is zijn levensovertuiging. Levensovertuiging en persoon zijn één.

Een levensovertuiging is dus geen kwestie van een theorie. Zij wordt beleefd, geleefd en doorleefd. We zijn er met heel ons wezen bij betrokken. Niet alleen met ons verstand, maar met alles wat we zijn, ook met ons gevoel. Het is de wijze waarop men zich het leven bewust wordt, waarop men het leven ervaart.

Ik zou u graag vertellen wat nu de humanistische levensovertuiging inhoudt en is. Maar dan weet ik al aanstonds, dat mijn woorden niet toereikend zullen zijn. Want juist dat, wat men ten diepste beleefd en ervaart, laat zich niet in woorden vangen. Daarvoor schiet ons — en in elk geval mijn — uitdrukkingsvermogen te kort.

Precies zoals dominee Okke Jager zijn onmacht betuigt als hij het voor hem wezenlijke van zijn godsdienstige levensovertuiging in woorden wil uitspreken. Het klinkt als een kreet als hij zijn onmacht belijdt:

Kan ik het helpen, dat ik alles niet kan
Maar voelen jullie dan niet iets van het
Van wat de duurste dominee niet uit kan
En wat geen moeder aan haar kinderen
Van pure heerlijkheid is het niet uit te
Kon ik maar onder aan de preekstoel bij
Een hand aan Jezus geven en Hem laten
En zeggen: pas op 't deurtje, want de ruimte

zeggen?
geweld
leggen
vertelt?
spreken.
de trap
preken,
is krap.

Precies zo voel ik me als ik het wezenlijke van de humanistische levensovertuiging in woorden wil uitdrukken.

Nochtans wil ik het proberen, maar ik doe het dan in het besef, dat ik van dat moment af... theoretiseer. Dat ik dan aan een beschouwing ga onderwerpen, wat als overtuiging in mij leeft.

Maar goed, wat is dan die humanistische levensovertuiging, als ik dan toch probeer, die in woorden te vangen. Dan zie ik mijzelf staan in het ondoorgrondelijke mysterie van leven en zijn.... Daarmee zeg ik al heel wat: leven en zijn hebben hun ondoorgrondelijke karakter voor mij behouden. Ik ben er mij van bewust, dat ik ze maar tot op geringe hoogte kennen kan. Er is veel dat zich aan mijn weten en begrijpen onttrekt. En als ik zeg, dat ik mij in dat mysterie weet te staan, dan bedoel ik daarmee, dat ik er ook werkelijk in sta, er in ben, dat ik mij ermee verbonden voel, dat ik er deel van ben en er deel aan heb.

Dat het mysterie zich ook in mij en aan mij voltrekt. Ik kan er mijzelf niet van losmaken, er mij niet van losdenken zelfs. Zo ontdek ik mijzelf als te staan in en te behoren tot het mysterie van leven en zijn. En dan kijk ik om mij heen en tot mijn verwondering zie ik, dat ik niet ben zoals de dode stof en niet als de plant en niet als het dier.

O zeker, ik zie, dat ik met de dode stof veel gemeen heb. Ik heb het met mijn menselijke geest zelf ontdekt: mijn lichaam is uit dezelfde nog geen honderd scheikundige elementen opgebouwd, als waaruit de dode stoffen bestaan. Dezelfde atomen spelen in mijn lichaam hun zelfde wonderbaarlijke krachten spel. En het water in mijn bloed heeft dezelfde chemische samenstelling als het water uit de zee. Het wordt met dezelfde formule — H_2O — geschreven.

Maar ik zie ook, dat ik mij van de dode stof onderscheid. Ik zie, dat ik leef, en dat ik daardoor op een geheel andere wijze deel heb aan het cosmische zijn.

En kijk ik verder om mij heen, dan zie ik, dat ik ook met de planten veel gemeen heb. Met hen heb ik gemeen, dat ik leef en groei en weer sterf. Dat ik mij kan voortplanten

van het ene op het andere geslacht. En met mijn microscoop — het instrument, dat ik weer met mijn menselijke geest heb uitgedacht — ontdek ik, dat mijn lichaam, net als dat van de plant, is opgebouwd uit een onnoemelijk aantal uiterst kleine cellen, die elk hun eigen functie vervullen. Ik weet nauwelijks, waar ik mij meer over moet verbazen, over het feit, dat mijn geest de microscoop kon uitdenken, waarmee de cellen voor mij zichtbaar werden gemaakt, of over het feit van het bestaan van die kleine cellen op zichzelf.

Maar ik zie ook, en weer verwonder ik mij erover, dat de dingen zijn zoals ze zijn, dat die cellen zich in mijn lichaam op andere wijze hebben gespecialiseerd. Ze maken het mij mogelijk mij te verplaatsen, terwijl de plant aan zijn vaste plek op aarde gebonden is. En in mijn hoofd hebben ze zich op onverklaarbare wijze en zonder dat ik daar zelf iets aan af of toe heb gedaan, tot hersenen gegroepeerd, waarmee ik denken kan. En zo zie ik, dat ik ook met de dieren veel gemeen heb. Alweer, dat ik leef, en groei en weer sterf. Dat ik mij kan voortplanten en verplaatsen. Dat mijn lichaam, als het hunne uit levende cellen is opgebouwd.

En net als de dieren bezit ik instincten, wondere mechanismen, die mij als baby al zo maar doelmatig deden handelen. Maar ik ontdek ook, dat ik weer anders ben dan het dier. Want ik ben bij bewust van mijzelf en van de dingen om mij heen. Ik voel in mij de innerlijke noodzaak om mij rekenschap te geven van wat er in mijzelf en om mij heen gebeurt. Ik wil daar kennis van hebben, mij er een oordeel over vormen en er invloed op hebben.

Zo, in verwondering over het zo-zijn der dingen, ontdek ik, dat ik mij van al het andere, van de dode stof, van de planten en van de dieren, onderscheid: doordat ik ben, het enige (mij bekende) levende wezen, dat denken kan en dat zich door de scheppende arbeid van zijn geest zijn eigen wereld tot op grote hoogte kan en moet bouwen; doordat ik ben, het enige levende wezen, dat verschil maakt tussen goed en kwaad en dat leeft vanuit zedelijke en geestelijke waarden.

Zo zie ik mijzelf staan in het mysterie van

leven en zijn: als een met rede en zedelijkheid begaafd wezen. En dat vermogen tot redelijkheid en zedelijkheid herken ik als het eigenlijke menselijke in mij, want al het andere heb ik met de dieren en de planten en de dode stof gemeen. Die redelijkheid en zedelijkheid stempelen mij eerst recht en eigenlijk tot mens.

En ik vraag naar de zin van mijn leven. Die kan blijkbaar geen andere zijn, dan te zijn, wat ik naar diepste wezen ben, namelijk mens. En dat zo volledig mogelijk te zijn. Ik gevoel in mij de behoefte om het menselijke zoveel mogelijk te ontplooien en te verwezenlijken. Dat ervaar ik als de opdracht van mijn bestaan.

Maar ziehier, nu heb ik een theorie opgezet. Een povere poging om in woorden uit te drukken wat in mij werkt en woelt en gist als een kracht en bezieling gevende levensovertuiging. Ik hoop, dat door de theorie heen de overtuiging heeft meegeklonken. Ik hoop ook, dat velen van u er zichzelf in hebben herkend.

Want ik geloof — nee, ik weet zeker — dat heel veel niet-godsdienstige mensen vanuit deze zelfde humanistische levensovertuiging leven. Alleen hebben ze zich daar misschien nooit zo rekenschap van gegeven. Ze hebben het nooit zo onder woorden gebracht. Maar als je met niet-godsdienstige mensen praat, dan blijkt telkens weer, dat ze net zo voelen en denken.

Dat ook zij zich in een ondoordringelijk bestaan voelen geplaatst, dat zij niet kunnen verklaren, maar waarmee zij zich wel verbonden voelen. Dat het ook hen in de eerste plaats om menselijke waarden in de mensenwereld gaat. En dat ook zij weten en er vanuit gaan, dat we op onze menselijke vermogens aangewezen zijn. Dat we met onze redelijkheid en zedelijkheid onze menselijke problemen te lijf moeten gaan.

Het zou goed zijn, als allen, die zich op deze manier humanist voelen, zich met elkaar zouden verenigen. Als we samen zouden gaan werken aan de versterking van onze overtuiging en aan de verwezenlijking van die overtuiging in de levenspraktijk. Samen zijn we sterk. Het waarachtig menselijke kreeg in onze wereld dan groter kans.

C. H. SCHONK

lezingen voor de radio

zo. 16 april VARA 9.45 uur: J. Bijleveld: „Denken en doen”.

zo. 23 april VARA 9.45 uur: Mevr. Mr. H. Singer-Dekker: „Waarom is zij toch niet getrouwd?”

zo. 30 april VARA 9.45 uur: Prof. Dr. B. W. Schaper: „Oude vormen en gedachten.”

BOLLEN

Ik woon aan de weg, die zonder één kruising à niveau rechtstreeks naar Duitsland leidt.

Da's wel gemakkelijk, hoewel het niet alle dagen gebeurt, dat ik daar moet wezen. Het bezwaar van die weg is dat hij ook van Duitsland naar mij loopt en dat hij op sommige dagen buitengewoon druk bereden wordt.

Om elk misverstand weg te nemen deel ik hier mee, dat ik een overtuigd voorstander ben van de eenwording van Europa en dat van mij ook de Duitsers mee mogen doen. Ik wil niet haatdragend zijn en bovendien kun je zeggen, dat alle Duitsers van 35 jaar en jonger geheel onschuldig zijn aan de narigheden, die het Derde Rijk ons en veel anderen heeft bezorgd.

Verstandelijk moet ik dus het intense verkeer langs mijn raam toejuichen. Het verlevendigt het straatbeeld, brengt ons keiharde buitenlandse betaalmiddelen en versterkt het contact tussen de volkeren, hetgeen zo dringend nodig is. Dat weet ik allemaal wel, maar toch heb ik er soms moeite mee. Al die Wunderkinder in hun Mercedesen, Kapitänen en Borgwarden trekken net een gezicht of ze thuis zijn. Ze zijn ook thuis in ons gezamenlijk Europa, akkoord, maar ze zouden nog iets kunnen leren van Cornelis, de schepping van Hieronymus van Alphen. Gij herinnert u, dat dit knaapje een glas had gebroken, vóór aan de straat. Schoon hij de stukken had verstoken, hij wist geen raad.

Als je nu nog maar eens aan Duitsers kon zien, dat ze geen raad wisten van schaamte over alle glazen, die ze gebroken hebben. Maar neen, je ziet niets aan ze. Wij krijgen hoogstens een goedkeurend schouderklopje, dat wij al de glazen, die zij zo vakkundig verwoest hebben, weer zo goed hebben gerepareerd.

Nah, also. Schon gut. Deze Duitsers nu hebben een uitgesproken voorkeur voor het westen des lands. Ik deel deze voorkeur niet. Een gedeelte van mijn jeugd heb ik doorgebracht op de geestgronden en behalve mijn vrouw heb ik er weinig goeds gevonden. Het is een dor, zanderig gebied, waar het altijd waait en dat men nimmer betreden kan zonder zand in de ogen te krijgen. Israel Querido heeft er eens een roman over geschreven, die de sfeer zo voortreffelijk weergeeft, dat het boek niet door te komen is.

Door één van die merkwaardige grillen der natuur, die ook aan kwaadaardige, stekelige cactussen de schoonste bloemen doet groeien, gedijen in dit afgrijpselijke gebied reeds bloemen, als het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut nog natte sneeuwbuien aankondigt. Deze bloemen — ik ontken dat niet — zijn lieflijk en vrolijk. Op het ogenblik, dat ik deze woorden neer-

schrijf, staat tegenover mij een vaasje met slanke trompetnarcissen, die het vertrek werkelijk iets feestelijks geven.

Maar op de geestgronden overdrijft men schromelijk. Daar ziet men namelijk geen narcissen of hyacinten. Neen, daar ziet men bollenvelden. Dat wil zeggen, dat de grond — van aarde kan men er niet spreken — over grote oppervlakte bedekt is met deze bloemen, die men echter niet als zodanig herkent.

Het is bekend, dat men soms door de bomen het bos niet meer ziet, maar hier is het andersom: door de bollenvelden ziet men de enkele bloem niet meer. Wij treffen hier een jammerlijk voorbeeld van massificatie aan. De enkele individuele bloem is niets, de horde moet het hem doen.

Misschien, zo heb ik gedacht, zijn daarom deze velden zo aantrekkelijk voor het Duitschtum. Dat verwacht ook zo hardnekkig veel en groot met mooi. Heine noemde een bloem so schön und wunderhold. Maar hij was dan ook een jood en woonde in Parijs. Onze Duitse gasten, en helaas ook enkele onzer landgenoten, beginnen het pas mooi te vinden, als er enkele tienduizenden bloemen bij elkaar staan. „Grossartig”, roepen ze dan opgetogen en de enkele landgenoten zeggen „wonderbaar”, want helemaal gaaf zijn ze natuurlijk niet.

Het nuchtere volk, dat in deze streken inheems is, weet wel beter. Het gaat hun niet om de bloemen. Het gaat hun om de wien, die er onder in het zand zitten. Zonder enig gemoedsbezwaar trekken ze de koppen van de bloemen af en laten ze in huisarbeid aan draadjes rijgen. Dit afval verkopen ze dan voor harde D-marken aan de bezoekers, die er hun Mercedesen mee bekransen. Het Hazenpad ligt 's avonds vol met verwelkte kelken, maar er blijft nog genoeg over om in Oberhausen of Wuppertal te laten zien, dat men in of nabij de Koikenhoof geweest is.

Enfin, ze gaan hun gang maar. Als ik maar niet hoeft. Ik ben en blijf van mening, dat het een tegenmatuurlijke toestand is, als de grond afwisselend geel, paars, wit en roze is.

Tracht u eens voor te stellen, dat het Damrak, de Coolsingel, het Buitenhof of een aangenaam plein in de plaats uwer inwoning paars met roze vakken was. Gij zoudt er dol van worden en dat zou voor uw smaak pleiten.

Neen, een oprecht humanist behoort zich niet bij de bloeiende bollenvelden te ver-tonen. En de geestelijke volksgezondheid en de democratie zouden er zeer mee gediend zijn, als de bollenvelden in de bloeitijd omgeven zouden zijn door zeer hoge schuttingen. Dat moet maar eens gezegd worden.

H. H.

Luistert U ook elke 1e dinsdag van de maand naar onze uitzending via de A.V.R.O.-microfoon?

Zie voor de juiste tijd ons overzicht van de komende lezingen.